

De tolboom op de Veenhuizerweg

Kees Floor

Verkeer dat vanuit Soest over verharde wegen richting Den Dolder ging, kon vanaf 1827 gebruik maken van de straatweg van Soestdijk naar De Bilt (figuur 1, rood). Om de aanleg van die weg en het onderhoud ervan te kunnen bekostigen, werd tolgeld geheven. Er waren drie tollens. Een daarvan, de Veenhuizer tol, lag destijds op het grondgebied van Baarn, tegen de grens met Soest, en wel ‘aan het einde van het domein Soestdijk bij de Veenbrug’ (figuur 2). Na een grenswijziging in de jaren negentig van de vorige eeuw, ‘verhuisde’ het tolhuis van Baarn (Praamgracht 29, later Biltseweg 25) naar Soest (Jachthuislaan 70).

1. Uitsnede uit de provinciekaart van Utrecht, 1850, samengesteld en getekend door A.A. Nunnink onder toezicht van J.H. Kips. De afbeelding toont onder andere het noordelijk deel van de straatweg van Soestdijk naar De Bilt (rood gemarkeerd), met ten zuiden van de bochten de Veenhuizer tol. De aansluiting met de Veenhuizerweg (groen gemarkeerd) ligt net ten oosten van de tolboom. Bron: Beeldbank Regionaal Historisch Centrum Rijnstreek en Lopikerwaard, A1176.

Toltarieven

De bedragen die men moest betalen bij het passeren van de tol, lagen, zoals gebruikelijk, vast in een Koninklijk Besluit. Een voorbeeld van een lijst met tarieven, in dit geval uit 1876, is weergegeven als figuur 3. In onze ogen zijn de verschuldigde bedragen misschien niet zo hoog, maar destijds ervoer men ze als een last. Tolheffing heeft zich overigens nooit in enige populariteit mogen verheugen, ongeacht de gehanteerde tarieven. Voetgangers konden bij de tol

2. *Tolhuis aan de Veenhuizer tol aan de straatweg van Soestdijk naar de Bilt, kijkend richting De Bilt met links de Veenhuizerweg en rechts de Hessenweg (onverhard). Datering 1910-1920. Bron: Beeldbank Archief Eemland, foto.nr. 1370.0019.*

doorlopen zonder te betalen; voor fietsers gold later hetzelfde. De motorrijders en automobilisten van het eerste uur bleven tot 1900 eveneens buiten schot.

De opbrengt van de tolgelden werd vanaf 1874 alleen nog maar verpacht; eerder werkten de commissarissen (directie) van de straatweg veelal met tolgaarders in eigen dienst. In 1898 pachtte timerman Marinus Cornelis de Bruijn uit Overschie de tol voor een periode van drie jaar; de pachtsom bedroeg 1765 gulden per jaar. De Bruijn was ook pachter van de rijkstollen bij het Huis ter Heide en bij Schaerweijde te Zeist.

Veenhuizerweg

In datzelfde jaar liet bankier Adolphe Boissevain, eigenaar van Prins Hendriksoord in Den Dolder, samen met een aantal particulieren, de Veenhuizerweg verharderen (figuur 1, groen). Deze weg begon in Soest (thans Koninginnelaan) en kwam even ten noorden van de Veenhuizer tol uit op de straatweg van Soestdijk naar De Bilt. De werkzaamheden werden betaald uit eigen zak, maar met de gemeente Soest werd overeengekomen dat die het onderhoud van de weg voor haar rekening zou nemen. Verder sprak men af dat de gemeente geen tol zou heffen voor het gebruik van de weg. De weg bood inwoners van Soest voortaan een kortere, verharde route richting Utrecht.

**Bij de aankomst aan de Tolpaal of den Tolboom op den
Straatweg tusschen SOESTDIJK naar DE BILT zal voor tol
moeten betaald worden:**

Voor elk los paard of muilezel	f 0,05
Voor elk los runderbeest of ezel	» 0,01 ¹
Voor elk kalf, schaap of varken	» 0,01
Voor eene kudde schapen of varkens sterker dan vijftig stuks, in eens	» 0,50
Voor elken bok, geit of hond gespannen voor een rij- of voertuig met twee wielen	» 0,01 ²
Voor elken bok, geit of hond gespannen voor een rij- of voertuig met vier wielen	» 0,03
Voor rijtuigen of voertuigen, onverschillig met twee of vier wielen, mitsgaders sledeu voor elk aangespannen paard, ezel, muilezel, of runderbeest	» 0,07 ²
Wanneer twee of meerdere rij- of voertuigen nau elkander gekoppeld zijn, zal bovendien betaald worden voor ieder gekoppeld rij- of voertuig	» 0,10
Voor diligences, voor- en rijtuigen ingerigt voor meer dan zes doch minder dan twaalf personen, voor elk paard	» 0,10
Idem, voor meer dan twaalf personen, voor elk paard	» 0,15

Vrijdom van tol zal worden genoten door de personen en onder de bepalingen voorkomende in art. 5 en 6 van het Koninklijk Besluit van 29 October 1833 (Staatsblad No. 59) houdende nadere regeling der tollén op 's Rijks groote wegen.

*Alus vastgesteld door Commissarissen van den Straatweg
SOESTDIJK—DE BILT, den 27 Januarij 1876.*

3. *Toltarieven uit 1876 van de straatweg van Soestdijk naar De Bilt. Bron: Het Utrechts Archief, toegang 15 inv.nr. 115, scan 21*

Gederfde inkomsten

Verkeer uit de richting Soestdijk dat net voor de Veenhuizer tol linksaf zou slaan de Veenhuizerweg in, maakte wél gebruik van de straatweg van Soestdijk naar De Bilt, maar hoefde het tolhek van de Veenhuizer tol niet te passeren. Daardoor dreigde tolpachter De Bruijn minder omzet te kunnen halen dan waar hij aanvankelijk op gerekend had. Hij diende bij de directie van de straatweg dan ook een verzoek in om langs de weg een bord *Tolrecht* te plaatsen, vanuit Soestdijk gezien voor de aftakking van de Veenhuizerweg. Het bestuur stemde daarmee in. Om het verkeer ook staande te kunnen houden teneinde de tolgelden in te kunnen vorderen, plaatste De Bruijn een tolboom over de Veenhuizerweg.

Bezwaar

Boissevain was het met deze gang van zaken niet eens. Die ging immers in tegen de afspraken die hij met de gemeente Soest gemaakt had. Het geld dat hij in de verharding van de Veenhuizerweg had gestoken, was natuurlijk niet bedoeld om de portemonnee van de tolpachter te spekken.

Hij deed dan ook verontwaardigd zijn beklag bij de commissarissen van de straatweg. Die zaten met de zaak in hun maag. Enerzijds was het innen van tolgeld uitsluitend toegestaan bij het passeren van de officiële tolboom, dus niet bij het passeren van het bord *Tolrecht*. Anderzijds was de pachter bij het uitbrengen van zijn bod op de pacht van de opbrengst van de tolgelden mogelijk niet op de hoogte geweest van de nieuwe 'sluiproute' of had hij in de veronderstelling verkeerd dat er aan beide tolbomen tolgeld geïnd mocht worden.

De commissarissen stuurden aan op een compromis, waarbij De Bruijn een billijke vergoeding zou krijgen. Zelf dacht de tolpachter aan een vermindering van de pachtsom van 400 gulden per jaar, maar dat vonden de commissarissen buiten alle proporties. Afsgesproken werd dat De Bruijn zou bijhouden om wat voor bedragen het in de praktijk ging. De tolheffing aan de Veenhuizerweg werd echter tijdens de

driejarige pachtperiode niet beëindigd en De Bruijn kreeg geen korting op de pachtsom.

Einde tolheffing

Nadat Koningin Wilhelmina in november 1900 de toestemming voor het innen van tolgeld weer met drie jaar had verlengd, werden de opbrengsten van de tolgelden voor eenzelfde termijn verpacht. Ditmaal was als nieuwe voorwaarde opgenomen dat de pachter geen tolgelden mocht (doen) innen van verkeer dat gebruik maakte van de Veenhuizerweg. De pacht werd opnieuw gegund aan De Bruijn; hij had 1625 gulden per jaar geboden in plaats van de 1765 gulden die hij de voorgaande pachtperiode had betaald. Mogelijk onbewust gaf hij daarmee te kennen dat de door hem destijds gevraagde vergoeding van 400 gulden voor het beëindigen van de tolheffing voor het verkeer over de Veenhuizerweg aan de hoge kant was geweest. Per 1 januari 1901 was de Veenhuizerweg tolvrij. Het verkeer dat gebruik maakte van de straatweg van Soestdijk naar De Bilt moest bij het passeren van de Veenhuizer tol echter nog betalen tot en met 1928.

Bronnen:

- Het Utrechts Archief, toegang 15, inv.nrs. 104, 115, 117 en 124.
- *Amersfoortse Courant*, 1 maart 1897, p3.